

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT. 24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/43/99

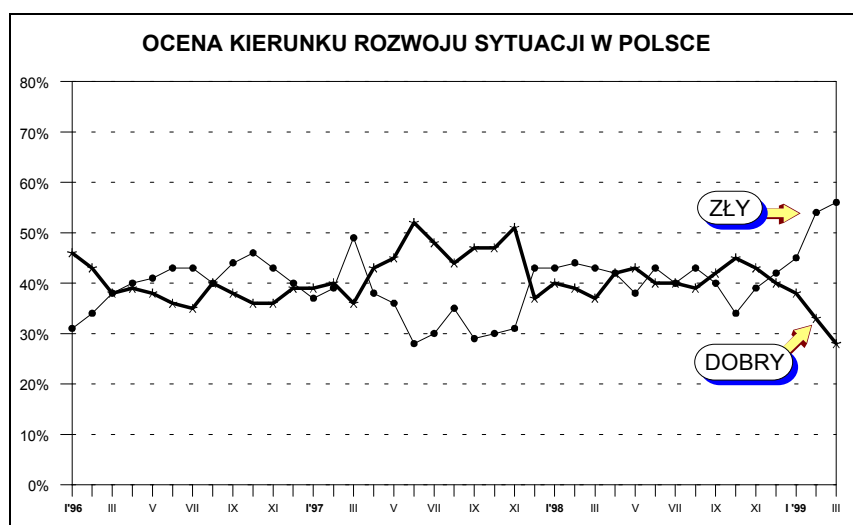
NASTROJE SPOŁECZNE W MARCU

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, MARZEC '99

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- Czwarty z kolei miesiąc pogarszają się nastroje społeczne. Tak dużej przewagi negatywnych ocen ogólnej sytuacji w kraju nie notowaliśmy od kilku lat.

- Po raz pierwszy od kwietnia '95 ponad połowa badanych uważa, że sytuacja gospodarcza kraju jest zła. W porównaniu z lutym obserwujemy również nieznaczne pogorszenie się ocen sytuacji zakładów pracy, w których zatrudnieni są badani.
- Podobnie jak miesiąc temu, większy odsetek ankietowanych określa swoje warunki życia jako złe niż jako dobre. Niepokojący jest spadek optymizmu co do perspektyw zmian warunków życia badanych - o 6 punktów procentowych wzrosła liczba osób obawiających się pogorszenia własnej sytuacji życiowej w ciągu najbliższych 12 miesięcy.

Od grudnia '98 odnotowujemy systematyczne pogarszanie się nastrojów społecznych. Przyczyn tego zjawiska można się doszukiwać w niepokojących sygnałach ze sfery gospodarki, trudnościach z wprowadzaniem reform, konfliktach i protestach społecznych, a także sytuacji na scenie politycznej.

OCENY

Mimo że w porównaniu z lutym minimalnie wzrosła liczba osób sądzących, że sytuacja w Polsce zmierza w złym kierunku, obecnie odsetek badanych negatywnie oceniających rozwój sytuacji w kraju jest dwukrotnie większy niż oceniających go pozytywnie¹. Jest to stan odpowiadający drugiej połowie roku '95.

Tabela 1

Czy, ogólnie rzecz biorąc, sytuacja w naszym kraju zmierza w dobrym czy też w złym kierunku?	Wskazania respondentów według terminów badań											
	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III
	'98									'99		
	w procentach											
W dobrym	42	43	40	40	39	42	45	43	40	38	33	28
W złym	42	38	43	40	43	40	34	39	42	45	54	56
Trudno powiedzieć	16	19	17	20	18	18	21	18	18	18	13	16

Największą liczbą negatywnych ocen, podobnie jak w poprzednich miesiącach, wyróżniają się rolnicy. Krytyczny stosunek do aktualnej sytuacji w kraju dominuje w większości grup społecznych i kategorii demograficznych. Dlatego też warto wymienić

---

¹ Sondaż „Aktualne problemy i wydarzenia” (106) zrealizowano w dniach od 4 do 9 marca '99 na liczącej 1065 osób reprezentatywnej próbie losowo-adresowej dorosłej ludności Polski.

jedynie te nieliczne, w których nadal przeważają pozytywne oceny sytuacji. Zaliczyć do nich należy przede wszystkim kadrę kierowniczą i inteligencję - w tej grupie proporcje ocen pozytywnych i negatywnych są niemal odwrotne niż przeciętnie w całej populacji. Także wśród pracujących na własny rachunek bardzo wyraźnie przeważają oceny pozytywne. W tych dwóch grupach połowa lub nawet nieco więcej osób sądzi, że sytuacja w kraju zmierza w dobrym kierunku. Podobnego zdania jest również niemal połowa badanych z wyższym wykształceniem. Wśród pracowników umysłowych niższego szczebla opinie o kierunku rozwoju sytuacji w Polsce są podzielone.

Ponadto oceny pozytywne przeważają nad negatywnymi, ale już nie tak wyraźnie, wśród mieszkańców wielkich aglomeracji oraz respondentów zadowolonych z własnej sytuacji materialnej. Dochody rodziny *per capita* wpływają na ocenę ogólnej sytuacji w kraju w ten sposób, że im one są wyższe, tym lepsza ocena. Tylko w grupie o najwyższych dochodach można zauważyć równowagę opinii pozytywnych i negatywnych.

Ocena aktualnej sytuacji w kraju zależy także od poglądów politycznych badanych. Ogólny kierunek rozwoju sytuacji źle ocenia niemal trzy czwarte osób identyfikujących się z lewicą, poziomem pesymizmu dorównując rolnikom. Natomiast wśród badanych o poglądach prawicowych nieco ponad połowa uważa, że sytuacja w Polsce zmierza w dobrym kierunku.

Bardzo znamienne są zmiany w ocenach rozwoju sytuacji w kraju wśród badanych deklarujących poparcie dla poszczególnych partii i ugrupowań. W stosunku do lutego oceny te najbardziej pogorszyły się w elektoracie opozycyjnego SLD, co nie jest zaskakujące. W niewiele jednak mniejszym stopniu opinie na ten temat pogorszyły się także wśród zwolenników koalicyjnej UW. Natomiast sympatycy drugiego z rządzących ugrupowań - AWS - postrzegają obecną sytuację nawet lepiej niż miesiąc temu. Warto też zwrócić uwagę, że zarówno wśród osób niezdecydowanych, jak i nie zamierzających brać udziału w wyborach oceny sytuacji w kraju nie uległy pogorszeniu.

Tabela 2

Potencjalne elektoraty partii i ugrupowań politycznych	Ocena kierunku rozwoju sytuacji w kraju								
	dobry			zły			Trudno powiedzieć		
	I '99	II '99	III '99	I '99	II '99	III '99	I '99	II '99	III '99
	w procentach								
UW	79	77	68	15	11	22	10	12	10
AWS	62	55	63	21	30	23	18	14	14
SLD	33	29	20	48	58	74	19	13	6
PSL	26	16	13	52	74	76	22	10	11
Niezdecydowani	29	21	23	40	57	43	30	22	34
Nie zamierzający głosować	26	23	19	56	64	63	18	13	18

W zasadzie nie uległy zmianie oceny **sytuacji politycznej** - utrzymały się na niskim poziomie, nie notowanym od jesieni '95.

Tabela 3

Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację polityczną w Polsce? Czy jest ona:	Wskazania respondentów według terminów badań											
	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III
	'98									'99		
	w procentach											
- dobra	14	16	13	14	13	14	17	16	14	14	10	10
- ani dobra, ani zła	45	45	42	43	46	46	46	47	45	47	40	41
- zła	30	26	31	30	28	27	24	24	30	26	38	37
Trudno powiedzieć	11	13	14	12	13	13	13	13	11	13	11	12

Pozytywne oceny obecnej sytuacji politycznej przeważają nad negatywnymi jedynie wśród zwolenników ugrupowań rządzących, choć i wśród nich najwięcej osób ocenia, że sytuacja polityczna w Polsce jest „ani dobra, ani zła”. Natomiast zarówno w elektoratach partii opozycyjnych, jak i wśród osób nie zamierzających głosować dominują opinie negatywne.

Tabela 4

Potencjalne elektoraty partii i ugrupowań politycznych	Ocena sytuacji politycznej			
	dobra	ani dobra, ani zła	zła	Trudno powiedzieć
	w procentach			
AWS	32	46	12	10
PSL	7	24	63	6
SLD	5	34	53	8
UW	25	58	14	2
Niezdecydowani	7	52	19	22
Nie zamierzający głosować	5	38	41	16

Zwraca uwagę dalsze pogarszanie się opinii o **sytuacji gospodarczej**. W stosunku do lutego wzrosła (o 4 punkty procentowe) liczba ocen negatywnych i w takim samym stopniu zmalała liczba ocen pozytywnych. Obecnie po raz pierwszy od kwietnia '95 ponad połowa badanych uważa, że sytuacja gospodarcza jest zła.

Tabela 5

Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację gospodarczą w Polsce? Czy jest ona:	Wskazania respondentów według terminów badań											
	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III
	'98									'99		
	w procentach											
– dobra	18	21	20	19	18	19	20	19	17	17	14	10
– ani dobra, ani zła	40	37	38	34	32	38	38	36	36	38	33	32
– zła	35	35	35	39	43	37	36	39	41	39	49	53
Trudno powiedzieć	7	7	7	8	7	6	6	6	5	6	5	5

Sytuację gospodarczą najgorzej oceniają - i to od kilku miesięcy - rolnicy, natomiast stosunkowo najlepiej przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji oraz osoby z wyższym wykształceniem. Trzeba jednak zwrócić uwagę, że zdecydowanie najmniej negatywnych ocen sytuacji gospodarczej można spotkać wśród osób pracujących na własny rachunek. W tej grupie dominuje przekonanie, że sytuacja gospodarcza jest „ani dobra, ani zła”.

Drugi z kolei miesiąc pogorszyła się, choć w sumie w niewielkim stopniu, ocena **sytuacji zakładów pracy badanych**. W porównaniu z lutym zmiany te mieszczą się w granicach błędu statystycznego. Dotyczą one jednak tym razem wszystkich sektorów, a ponadto - gdy za punkt odniesienia przyjmiemy styczeń - są bardziej wyraziste. W sektorze państwowym i publicznym liczba ocen dobrych w stosunku do stycznia zmalała o 7 punktów procentowych, natomiast w sektorze prywatnym poza rolnictwem - o 8 punktów. Nadal jednak pracownicy sektora prywatnego poza rolnictwem najlepiej oceniają sytuację zakładów, w których pracują.

Tabela 6

Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację w Pana(i) zakładzie pracy? Czy jest ona:	Wskazania respondentów według terminów badań											
	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III
	'98						'99					
Respondenci aktywni zawodowo (ogółem) N=	586	851	577	567	541	561	569	546	572	619	555	545
	w procentach											
– dobra	37	40	44	38	39	35	35	32	34	34	32	29
– ani dobra, ani zła	29	28	25	28	26	28	28	27	24	31	30	30
– zła	33	31	30	32	30	34	35	38	38	33	36	37
Trudno powiedzieć	2	1	1	2	5	3	2	3	4	2	2	3
Pracownicy sfery budżetowej												
– dobra	-	-	-	-	-	-	31	30	29	31	32	30
– ani dobra, ani zła	-	-	-	-	-	-	23	23	27	30	27	30
– zła	-	-	-	-	-	-	42	46	41	32	38	39
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	4	1	3	6	3	1
Pracownicy sektora państwowego, publicznego												
– dobra	-	-	-	-	-	-	32	34	28	28	24	21
– ani dobra, ani zła	-	-	-	-	-	-	31	27	27	38	34	34
– zła	-	-	-	-	-	-	36	36	45	31	42	42
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	1	3	0	4	0	2
Pracownicy spółek o własności prywatnej i państwowej												
– dobra	-	-	-	-	-	-	36	46	36	44	44	41
– ani dobra, ani zła	-	-	-	-	-	-	32	25	33	25	26	21
– zła	-	-	-	-	-	-	32	27	29	31	27	33
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	0	2	1	0	3	5
Pracownicy sektora prywatnego poza rolnictwem												
– dobra	-	-	-	-	-	-	54	38	54	47	40	39
– ani dobra, ani zła	-	-	-	-	-	-	30	40	23	32	39	38
– zła	-	-	-	-	-	-	15	22	19	19	20	21
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	1	0	4	2	1	2
Pracownicy indywidualnych gospodarstw rolnych												
– dobra	-	-	-	-	-	-	-	3	1	3	5	3
– ani dobra, ani zła	-	-	-	-	-	-	-	9	13	26	9	14
– zła	-	-	-	-	-	-	-	86	82	71	82	80
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	-	1	4	0	4	3

W stosunku do lutego ocenę **ogólnych warunków życia badanych i ich rodzin** można uznać za stabilną. Oznacza to jednak, że drugi z kolei miesiąc więcej ankietowanych określa te warunki jako złe niż jako dobre. Ponadto warto zauważyć, że liczba osób złe oceniających ogólne warunki życia swoje i swojej rodziny systematycznie rośnie, poczynając od jesieni ubiegłego roku. Obecnie jest ona o 8 punktów większa niż w listopadzie '98.

Tabela 7

Czy obecnie Panu(i) i Pana(i) rodzinie żyje się:	Wskazania respondentów według terminów badań											
	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III
	'98									'99		
	w procentach											
– dobrze	27	28	26	28	25	26	27	26	23	22	22	22
– ani dobrze, ani złe	53	50	53	51	54	50	53	55	54	55	53	50
– złe	20	21	21	21	21	24	20	19	22	23	25	27
Trudno powiedzieć	0	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1

Równocześnie w porównaniu ze styczniem nie uległa zmianie liczba respondentów zadowolonych z **materiałnych warunków swego gospodarstwa domowego**, ale odsetek określających je jako złe wzrósł aż o 7 punktów, kosztem oceniających je jako średnie.

Tabela 8

Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:	Wskazania respondentów według terminów badań											
	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	III
	'98									'99		
	w procentach											
– dobre	25	27	29	26	27	24	26	27	28	26	22	22
– ani dobre, ani złe	45	45	44	47	47	48	44	46	46	46	51	43
– złe	30	28	27	28	26	28	30	26	27	28	28	35

Ostatni raz tak duża (przekraczająca jedną trzecią) liczba badanych określała materialne warunki swojego gospodarstwa domowego jako złe w połowie roku '96. Wprawdzie w ciągu tych bez mała trzech lat wzrósł nie tylko realny poziom życia, ale

i aspiracje w tym względzie. Stwierdzenie, że obecnie tyle samo badanych co przed trzema laty ocenia swoje warunki materialne jako złe, nie oznacza, że żyją oni tak samo źle. Dla nastrojów społecznych ważne jest jednak, że odsetki niezadowolonych ze swego poziomu życia wówczas i obecnie są porównywalne.

PROGNOZY

Stan nastrojów na początku marca najbardziej charakteryzuje wzrost pesymizmu co do poprawy w najbliższej przyszłości złe ocenianej sytuacji bieżącej. W poprzednim miesiącu bowiem, mimo że występowała już wyraźna tendencja do pogarszania się ocen sytuacji bieżącej, w zasadzie nie wzrósł pesymizm co do możliwości poprawy tej sytuacji w ciągu najbliższego roku.

W porównaniu z lutym natomiast liczba badanych przewidujących pogorszenie **sytuacji ogólnej** w Polsce wzrosła o 4 punkty procentowe. Wzrost pozornie niewielki, ale w jego wyniku obecnie ponad dwukrotnie więcej jest pesymistów niż optymistów.

Tabela 9

Jak Pan(i) sądzi, czy w ciągu najbliższego roku sytuacja w Polsce poprawi się, pogorszy czy też się nie zmieni?	Wskazania respondentów według terminów badań											
	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III
	'98									'99		
	w procentach											
Poprawi się	19	22	18	21	19	19	22	20	17	19	19	15
Nie zmieni się	48	48	50	50	50	48	50	47	45	40	38	41
Pogorszy się	26	21	22	19	21	24	18	24	28	34	34	38
Trudno powiedzieć	8	9	9	9	10	9	10	9	10	7	9	6

Warto też zauważyć, że w stosunku do jesieni ubiegłego roku wzrost pesymizmu co do rozwoju sytuacji ogólnej przekracza 10 punktów.

Optymizm i pesymizm co do rozwoju ogólnej sytuacji w kraju w najbliższej przyszłości jest dość równomiernie rozłożony w różnych grupach społecznych. Wyróżnić można jedynie kadrę kierowniczą i inteligencję oraz uczniów i studentów, wśród których -

podobnie jak wśród ogółu młodzieży - pesymistów jest wyraźnie mniej niż w innych grupach. Nie oznacza to jednak, że grupy te wyróżniają się także większą liczbą osób spodziewających się poprawy sytuacji. Mniejszy pesymizm idzie bowiem w parze z większą liczbą sądzących, że sytuacja się nie zmieni.

Prognozowanie poprawy sytuacji ogólnej bardzo wyraźnie wiąże się z poglądami politycznymi badanych. Pogorszenia sytuacji w ciągu roku spodziewa się ponad dwukrotnie więcej badanych o poglądach lewicowych niż prawicowych. Z kolei na poprawę liczy trzykrotnie więcej osób identyfikujących się z prawicą niż z lewicą. Interesujące, że wśród sympatyków AWS optymiści przeważają nad pesymistami, natomiast wśród zwolenników UW - odwrotnie.

Tabela 10

Potencjalne elektoraty partii i ugrupowań politycznych	Prognoza sytuacji ogólnej w kraju			
	poprawa	bez zmian	pogorszenie	Trudno powiedzieć
	w procentach			
AWS	33	40	22	5
PSL	4	36	53	7
SLD	9	37	48	6
UW	20	44	30	6
Niezdecydowani	17	38	30	15
Nie zamierzający głosować	11	42	40	7

Prognozy dotyczące **sytuacji politycznej** są stosunkowo najbardziej stabilne, różnice w porównaniu z poprzednim miesiącem nie przekraczają poziomu istotności statystycznej.

Tabela 11

Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja polityczna w Polsce:	Wskazania respondentów według terminów badań											
	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III
	'98									'99		
	w procentach											
- poprawi się	20	20	16	19	18	19	20	14	16	15	16	14
- nie zmieni się	54	51	50	53	52	50	53	56	55	53	48	51
- pogorszy się	14	13	17	11	14	13	12	13	15	17	20	19
Trudno powiedzieć	12	16	17	18	16	18	15	17	14	14	16	16

Pogorszyły się natomiast stabilne poprzednio przewidywania dotyczące **sytuacji gospodarczej**. Odsetek osób prognozujących jej poprawę w ciągu najbliższych dwunastu miesięcy zmalał o 5 punktów. Natomiast liczba przewidujących pogorszenie wzrosła w stosunku do lutego tylko o 2 punkty procentowe, ale w porównaniu z listopadem '97 - aż o 10 punktów. Z tak wysokim jak obecnie wskaźnikiem pesymizmu odnośnie do sytuacji gospodarczej mieliśmy do czynienia ostatnio przed pięcioma laty - w marcu '94.

Tabela 12

Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja gospodarcza w Polsce:	Wskazania respondentów według terminów badań											
	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III
	'98									'99		
	w procentach											
- poprawi się	26	29	23	25	24	24	24	21	23	21	21	16
- nie zmieni się	47	46	48	48	46	45	47	47	41	43	41	42
- pogorszy się	16	14	17	13	16	17	17	19	24	25	27	29
Trudno powiedzieć	11	12	12	14	14	13	13	13	11	11	11	13

Stosunkowo najbardziej stabilne są prognozy dotyczące **sytuacji zakładów pracy** badanych. W skali globalnej zmiany nie przekraczają poziomu istotności statystycznej, niemniej warto odnotować 9-punktowy w stosunku do poprzedniego miesiąca spadek optymizmu co do przyszłości swego zakładu pracy wśród pracowników zakładów o własności mieszanej. Wśród zatrudnionych w sektorze prywatnym poza rolnictwem spadek ten jest nieznaczny, ale mieści się on w paromiesięcznym systematycznym trendzie spadkowym. Od końca ubiegłego roku wskaźnik optymizmu wśród pracowników tego sektora zmalał o 10 punktów. Niemniej nadal osoby zatrudnione w sektorze prywatnym korzystniej postrzegają przyszłość swych zakładów pracy niż pracownicy sektora państwowego i publicznego, a także zakładów o własności mieszanej.

Tabela 13

Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja w Pana(i) zakładzie pracy:	Wskazania respondentów według terminów badań											
	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III
	'98						'99					
Respondenci aktywni zawodowo (ogółem) N=	581	853	581	570	546	558	578	552	573	623	558	547
	w procentach											
- poprawi się	25	25	26	22	24	20	21	18	22	22	20	18
- pozostanie bez zmian	45	44	46	46	44	46	42	46	39	41	46	45
- pogorszy się	20	22	19	19	17	22	22	25	29	25	26	25
Trudno powiedzieć	10	10	9	14	16	12	16	11	11	12	9	12
Pracownicy sfery budżetowej												
- poprawi się	-	-	-	-	-	-	17	14	24	20	15	15
- pozostanie bez zmian	-	-	-	-	-	-	43	54	42	37	46	47
- pogorszy się	-	-	-	-	-	-	22	27	25	27	29	26
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	18	6	9	16	9	12
Pracownicy sektora państwowego, publicznego												
- poprawi się	-	-	-	-	-	-	19	18	10	22	16	18
- pozostanie bez zmian	-	-	-	-	-	-	33	48	34	37	47	36
- pogorszy się	-	-	-	-	-	-	30	23	44	25	26	36
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	18	11	12	16	11	11
Pracownicy spółek o własności prywatnej i państwowej												
- poprawi się	-	-	-	-	-	-	18	28	22	28	26	17
- pozostanie bez zmian	-	-	-	-	-	-	48	39	33	46	42	47
- pogorszy się	-	-	-	-	-	-	25	15	30	20	24	24
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	9	18	14	6	9	11
Pracownicy sektora prywatnego poza rolnictwem												
- poprawi się	-	-	-	-	-	-	35	24	33	28	25	23
- pozostanie bez zmian	-	-	-	-	-	-	42	51	45	51	56	52
- pogorszy się	-	-	-	-	-	-	9	16	12	11	13	13
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	14	10	10	10	6	12
Pracownicy indywidualnych gospodarstw rolnych												
- poprawi się	-	-	-	-	-	-	-	6	6	3	5	9
- pozostanie bez zmian	-	-	-	-	-	-	-	27	33	27	24	43
- pogorszy się	-	-	-	-	-	-	-	57	56	63	64	36
Trudno powiedzieć	-	-	-	-	-	-	-	10	5	7	7	12

Szczególnie niepokojący jest spadek optymizmu co do perspektyw zmian **warunków życia badanych i ich rodzin**. W stosunku do lutego wyraźnie wzrosła (o 6 punktów) liczba osób obawiających się pogorszenia własnej sytuacji życiowej.

Tabela 14

Jak Pan(i) sądzi, czy za rok Panu(i) i Pana(i) rodzinnie będzie się żyło:	Wskazania respondentów według terminów badań											
	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	I	II	III
	'98									'99		
	w procentach											
- lepiej	21	22	20	19	19	18	21	19	20	20	19	18
- tak samo	49	48	50	48	50	45	47	49	43	44	48	41
- gorzej	18	18	19	20	19	24	19	20	25	25	22	28
Trudno powiedzieć	12	12	11	13	12	13	13	12	12	11	11	13

Ostatni raz wyższy od obecnego poziom obaw przed pogorszeniem się standardu życia zanotowaliśmy jednorazowo w grudniu '97, gdy nastąpiło raptowne załamanie się nastrojów bardzo szybko wyrównane w następnych miesiącach. Wcześniej zaś tak wysoki poziom obaw w tym zakresie wystąpił w roku '94.

Tylko w jednej grupie społecznej - wśród osób pracujących na własny rachunek - największy odsetek stanowią ci, którzy w najbliższej przyszłości spodziewają się poprawy standardu życia. Nawet wśród kadry kierowniczej i inteligencji tyle samo badanych oczekuje poprawy warunków życia, co liczy jedynie na utrzymanie dotychczasowego poziomu. Także wśród ludzi młodych - do 34 roku życia - odsetek osób spodziewających się poprawy swoich warunków życia przeważa (i to znacznie) nad liczbą przewidujących ich pogorszenie.

Warto jednak wymienić grupy, w których szczególnie częste jest poczucie zagrożenia utrzymania dotychczasowego standardu życia. Należą do nich, z jednej strony, renciści i emeryci, z drugiej zaś rolnicy i robotnicy niewykwalifikowani. Około dwóch piątych z nich żyje w lęku przed pogorszeniem warunków życia. Są i inne czynniki sprzyjające obawom przed zubożeniem. Czynnikiemami tymi są: zaawansowany wiek i relatywnie niskie kwalifikacje. Jeśli chodzi o wiek, to cezurą jest przekroczenie 40 lat. Powyżej 45 roku życia gwałtownie wzrasta liczba badanych spodziewających się obniżenia osiągniętego poziomu życia. Natomiast respondenci z wyższym wykształceniem znacznie rzadziej niż inni przewidują pogorszenie warunków życia.

Wreszcie trzeba wspomnieć o jeszcze jednej zależności. Mianowicie wśród osób o orientacji lewicowej aż dwie piąte prognozują, że za rok ich warunki życia ulegną pogorszeniu, niemal tyle samo liczy na utrzymanie osiągniętego poziomu życia, a tylko co szósty-siódmy oczekuje poprawy. Natomiast ci, którzy swoje poglądy określają jako prawicowe, najczęściej sądzą, że za rok im i ich rodzinom będzie się żyło tak samo, wśród pozostałych zaś optymiści przeważają nad pesymistami. Można przypuszczać, że przyczyną tego jest zaufanie do rządu reprezentującego zbliżoną do własnej opcję polityczną.

Czwarty z kolei miesiąc obserwujemy pogarszanie się nastrojów społecznych. Niepokojące jest zwłaszcza to, że w lutym spadkowi ocen sytuacji bieżącej nie towarzyszyły istotne zmiany w prognozach dotyczących najbliższych dwunastu miesięcy, obecnie zaś przede wszystkim zaznacza się spadek nadziei na poprawę bardzo źle ocenianej sytuacji bieżącej. Co więcej, w niektórych wskaźnikach następuje wzrost (nieraz wyraźny) przewidywań dalszego pogarszania się sytuacji.

Opracował

Michał STRZESZEWSKI

A N E K S

Tabela 1. Czy, ogólnie rzecz biorąc, sytuacja w naszym kraju zmierza
w dobrym czy też w złym kierunku?

(%)

	W dobrym	W złym	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	28	56	16	1064
Płeć				
Mężczyźni	31	56	13	504
Kobiety	26	56	18	560
Wiek				
18-24 lat	33	52	15	152
25-34	34	49	17	186
35-44	31	58	12	219
45-54	24	63	13	199
55-64	21	61	18	135
65 lat i więcej	24	53	23	172
Miejsce zamieszkania				
Wieś	23	61	16	392
Miasto do 20 tys.	23	55	22	128
20 - 100 tys.	30	58	12	222
101 - 500 tys.	29	57	13	196
501 tys.i więcej mieszk.	45	34	21	125
Wykształcenie				
Podstawowe	19	62	19	325
Zasadnicze zawodowe	25	63	12	309
Średnie	34	50	17	343
Wyższe	49	34	17	87
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	51	28	21	67
Prac.umysł.niż.szczebła	39	39	22	102
Pracownicy fiz.- umysł.	27	61	12	97
Robotnicy wykwalifikowani	28	62	10	104
Robotnicy niewykwalifik.	17	63	21	52
Rolnicy	14	74	13	53
Pracujący na własny rach.	57	35	7	42
Bierni zawodowo				
Renciści	17	66	17	130
Emeryci	25	57	18	212
Uczniowie i studenci	32	55	12	72
Bezrobotni	19	63	18	87
Gospodynie domowe i inni	31	59	10	46
Pracuje w:				
sferze budżetowej	30	50	20	98
sekt. państw., publicznym	32	54	14	132
sp. wiaśc. pryw. i państwa	29	57	14	79
sekt. pryw. poza rolnict.	42	46	13	191
prywatnym gosp. rolnym	20	66	14	60
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	17	69	14	225
276 - 399	27	60	13	156
400 - 549	32	53	14	214
550 - 799	32	52	15	139
Powyżej 799 zł	43	44	12	111
Ocena własnych war. mater.				
Złe	18	69	13	375
Średnie	28	54	18	457
Dobre	45	38	17	231
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	27	55	18	64
Raz w tygodniu	30	54	16	592
Kilka razy w miesiącu	23	59	18	157
Kilka razy w roku	28	59	13	163
W ogóle nie uczestniczy	25	57	17	88
Poglądy polityczne				
Lewica	19	73	8	262
Centrum	24	60	16	288
Prawica	54	32	15	254
Trudno powiedzieć	17	57	26	259

Tabela 2. Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną(e) **sytuację gospodarczą** w Polsce?
Czy jest ona:

	(%)				
	dobra	ani dobra, ani zła	zła	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	10	32	53	5	1065
Płeć					
Mężczyźni	13	29	55	3	505
Kobiety	8	34	51	7	560
Wiek					
18-24 lat	9	38	47	6	152
25-34	16	33	47	3	187
35-44	13	31	52	4	219
45-54	7	27	63	3	199
55-64	10	31	56	4	135
65 lat i więcej	6	31	53	10	172
Miejsce zamieszkania					
Wieś	7	24	62	7	392
Miasto do 20 tys.	12	28	58	2	128
20 - 100 tys.	10	35	52	4	223
101 - 500 tys.	14	42	43	1	196
501 tys.i więcej mieszk.	15	39	38	8	125
Wykształcenie					
Podstawowe	5	29	59	7	325
Zasadnicze zawodowe	9	26	61	4	309
Średnie	12	38	46	4	344
Wyższe	28	37	34	1	87
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	29	34	34	3	67
Prac.umysł.niż.szczebła	14	42	38	6	102
Pracownicy fiz.-umysł.	13	24	61	2	97
Robotnicy wykwalifikowani	10	33	56	2	104
Robotnicy niewykwalifik.	7	30	58	4	52
Rolnicy	0	12	80	8	53
Pracujący na własny rach.	19	51	29	2	43
Bierni zawodowo					
Renciści	3	29	61	6	130
Emeryci	9	29	56	7	212
Uczniowie i studenci	12	39	41	8	72
Bezrobotni	9	30	55	5	87
Gospodynie domowe i inni	9	33	56	2	46
Pracuje w:					
sferze budżetowej	8	37	54	1	98
sekt. państw.,publicznym	12	36	50	2	132
sp. właśc. pryw. i państwa	19	26	50	5	79
sekt. pryw. poza rolnict.	17	35	45	3	192
prywatnym gosp. rolnym	0	18	74	8	60
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	6	26	64	4	225
276 - 399	9	32	55	3	156
400 - 549	10	33	50	7	214
550 - 799	13	36	48	3	139
Powyżej 799 zł	19	35	43	3	111
Ocena własnych war. mater.					
Złe	5	21	69	5	375
Średnie	9	36	50	6	457
Dobre	21	40	35	4	232
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	6	22	68	4	64
Raz w tygodniu	9	36	51	4	592
Kilka razy w miesiącu	14	26	54	7	157
Kilka razy w roku	12	28	57	3	164
W ogóle nie uczestniczy	13	27	48	11	88
Poglądy polityczne					
Lewica	5	29	65	2	262
Centrum	10	28	59	3	288
Prawica	21	39	37	3	255
Trudno powiedzieć	6	32	51	11	259

Tabela 3. Jak Pan(i) sądzi, czy w ciągu najbliższego roku sytuacja w Polsce poprawi się, pogorszy czy też się nie zmieni?

(%)

	Poprawi się	Nie zmieni się	Pogorszy się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	15	41	38	6	1064
Płeć					
Mężczyźni	19	37	41	3	504
Kobiety	12	43	35	9	560
Wiek					
18-24 lat	20	52	26	2	152
25-34	15	48	33	4	186
35-44	14	40	39	8	219
45-54	11	44	42	3	199
55-64	16	28	46	10	135
65 lat i więcej	18	29	41	12	172
Miejsce zamieszkania					
Wieś	15	38	39	8	392
Miasto do 20 tys.	14	33	46	6	128
20 - 100 tys.	20	44	32	4	222
101 - 500 tys.	16	44	37	4	196
501 tys.i więcej mieszk.	9	47	36	8	125
Wykształcenie					
Podstawowe	16	36	39	10	325
Zasadnicze zawodowe	15	40	39	5	309
Średnie	14	45	38	4	343
Wyższe	19	44	30	7	87
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	17	49	24	11	67
Prac. umysł. niż. szczebla	13	42	41	4	102
Pracownicy fiz. - umysł.	14	52	31	4	97
Robotnicy wykwalifikowani	18	35	46	1	104
Robotnicy niewykwalifik.	10	37	50	3	52
Rolnicy	8	42	41	9	53
Pracujący na własny rach.	14	48	36	2	42
Bierni zawodowo					
Renciści	15	31	40	14	130
Emeryci	16	29	46	9	212
Uczniowie i studenci	22	60	18	0	72
Bezrobotni	14	53	28	5	87
Gospodynie domowe i inni	20	39	36	4	46
Pracuje w:					
sferze budżetowej	12	46	35	7	98
sekt. państw., publicznym	12	39	47	2	132
sp. właśc. prywat. i państwa	12	50	33	5	79
sekt. prywat. poza rolnictw.	17	44	37	2	191
prywatnym gosp. rolnym	9	42	40	9	60
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	14	41	39	7	225
276 - 399	13	43	36	7	156
400 - 549	15	38	39	8	214
550 - 799	22	39	37	1	139
Powyżej 799 zł	12	47	40	2	111
Ocena własnych war. mater.					
Złe	12	35	45	8	375
Średnie	15	45	34	6	457
Dobre	21	42	33	4	231
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	19	37	37	6	64
Raz w tygodniu	18	42	35	5	592
Kilka razy w miesiącu	8	44	42	6	157
Kilka razy w roku	12	35	43	10	163
W ogóle nie uczestniczy	12	42	41	6	88
Poglądy polityczne					
Lewica	8	37	52	3	262
Centrum	14	44	37	4	288
Prawica	26	48	23	3	254
Trudno powiedzieć	13	33	39	15	259

Tabela 4. Jak Pan(i) sądzi, czy za rok Panu(i) i Pana(i) rodzinie będzie się żyło:
1 - lepiej niż obecnie; 2 - tak samo jak obecnie; 3 - gorzej niż obecnie
(%)

	1	2	3	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	18	41	28	13	1063
Płeć					
Mężczyźni	20	41	27	13	504
Kobiety	16	42	28	14	559
Wiek					
18-24 lat	33	42	14	11	152
25-34	26	44	16	14	187
35-44	19	45	24	12	218
45-54	13	37	38	12	199
55-64	9	41	36	14	135
65 lat i więcej	8	37	38	16	172
Miejsce zamieszkania					
Wieś	15	41	29	15	391
Miasto do 20 tys.	14	44	31	11	128
20 - 100 tys.	22	41	25	12	223
101 - 500 tys.	21	41	25	12	196
501 tys.i więcej mieszk.	21	39	29	11	125
Wykształcenie					
Podstawowe	12	41	32	16	325
Zasadnicze zawodowe	20	42	28	10	309
Średnie	20	40	26	14	342
Wyższe	30	40	18	12	87
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	34	35	13	18	67
Prac. umysł. niż. szczebla	20	40	29	11	101
Pracownicy fiz. - umysł.	22	50	19	9	97
Robotnicy wykwalifikowani	18	48	26	8	104
Robotnicy niewykwalifik.	13	41	37	9	52
Rolnicy	14	29	39	18	53
Pracujący na własny rach.	41	30	5	24	43
Bierni zawodowo					
Renciści	6	34	40	20	130
Emeryci	9	40	38	13	212
Uczniowie i studenci	27	49	13	12	72
Bezrobotni	27	39	22	11	87
Gospodynie domowe i inni	16	59	14	11	46
Pracuje w:					
sferze budżetowej	23	37	25	15	98
sekt. państw., publicznym	14	43	34	9	132
sp. właśc. pryw. i państwa	20	53	17	10	78
sekt. pryw. poza rolnict.	30	39	20	11	192
prywatnym gosp. rolnym	11	31	35	23	60
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	16	37	32	15	225
276 - 399	15	47	26	12	155
400 - 549	18	45	27	10	213
550 - 799	16	47	24	13	139
Powyżej 799 zł	27	41	21	11	111
Ocena własnych war. mater.					
Złe	12	33	41	15	374
Średnie	17	46	25	12	457
Dobre	31	43	12	14	232
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	21	37	25	16	64
Raz w tygodniu	15	45	28	13	591
Kilka razy w miesiącu	24	35	27	14	157
Kilka razy w roku	21	39	27	13	163
W ogóle nie uczestniczy	23	34	31	12	88
Poglądy polityczne					
Lewica	15	37	40	8	261
Centrum	18	43	25	14	288
Prawica	27	45	19	9	255
Trudno powiedzieć	13	39	26	22	259